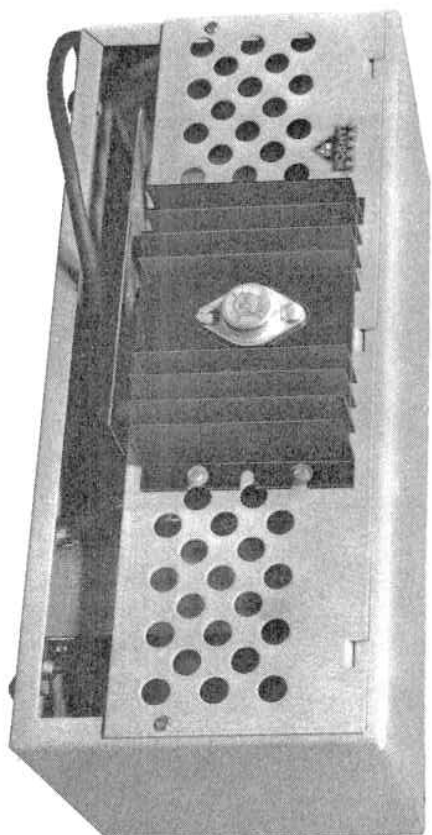

OSCILLOSCOOP HM107

Afb. 7. De beste koeling wordt verkregen door de power-transistoren buiten op de achterzijde van het UK2-kastje te monteren.

9.1. ALGEMEEN

Deze oscilloscoop is ontwikkeld door Hamag-Techn. Laboratorien - H. Hartmann KG te Frankfurt am Main.

De HM is in Nederland als volgt leverbaar:

- a. Gemonteerd zonder buizen.
- b. Gemonteerd met KSB.
- c. Compleet gemonteerd.

9.2. TECHNISCHE GEGEVENS

9.2.1. Y-versterker

Gevoeligheid: 100 mV/cm resp. 200 mV/cm, top tot top.
Frequentiegebied: 3 Hz...4,5 MHz (—6 dB) resp. 3 Hz...1,2 MHz (—6 dB).

5 Hz...3 HMz (—3 dB) resp. 5 Hz...0,8 MHz (—3 dB).

Twee ingangen voor maximaal 10 V en 100 V, top tot top.
Ukstanden: 0,1—0,3—1—3 V/cm, top tot top.

Ingangswaerstand: ca. 1 M Ω .
Ingangscapaciteit: ca. 24 pF.

Maximaal toegestane gelijkspanning aan de ingang: 500 V.

9.2.2. X-versterker

Gevoeligheid: 1000 mV/cm, top tot top.

Frequentiegebied: 2 Hz...700 kHz (—6 dB); 3 Hz...500 kHz (—3 dB).

Ingangswaerstand: ca. 2 M Ω .

9.2.3. Tijdbasisgenerator

Zaagrandfrequentie: 10 Hz...160 kHz in 7 stappen.

Synchronisatie: extern en intern regelbaar.

Zaagrandamplitude: instelbaar op 0,5...1,5-voudige scherm diameter.

9.2.4. Voedingsegedeelte

110/220 V wisselspanning.

Opgenomen vermogen: ca. 40 W.

9.3. SCHAKELING

9.3.1. Y-versterker

Wordt het signaal aangesloten op bus 1, (fig. 1), dan komt het onverzwakt op het rooster van V₁. Wordt het signaal aangesloten op bus 2, dan wordt het 10 $\times$ verzwakt.

De belasting voor de signaalbron is in beide gevallen dezelfde. Deze Cs blokkeert gelijkspanning in het ingangssignaal. V₁ is een katodevolger. Deze

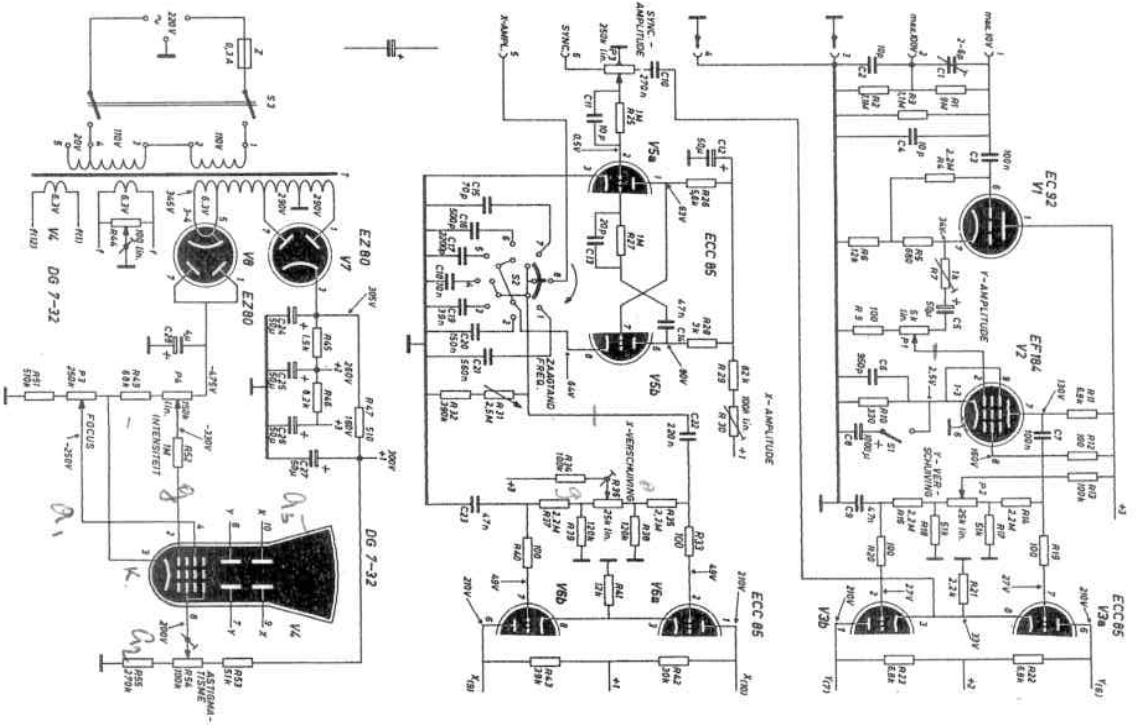

Fig. 1. De schakeling van de HM107

trap heeft een hoge ingangsimpedantie en een lage ingangscapaciteit. R_7 is een instelpotentimeter waarmee de grootte van het aan de deler R_{5a} — R_6 toegevoerde signaal wordt ingesteld. Met R_8 wordt de beeldhoogte continu geregeld. V_2 is een versterker in katodebasisschakeling. Wordt S_1 gesloten, dan wordt R_9 ook voor de lage frequenties ontkoppeld. De versterking voor de lage frequenties neemt dan toe en de bandbreedte wordt minder. S_1 is mechanisch gekoppeld met P_1 (druk-trek schakelaar). V_{3a} en V_{3b} vormen de Schmitt fase-omkeerttrap. V_{3a} wordt door V_2 gestuurd en V_{3b} wordt via de gemeenschappelijke katodeversterker gestuurd. Met R_{15} kan men het beeld verticaal verschuiven.

9.3.2. De zaagandgenerator

De zaagandgenerator wordt gevormd door V_{5a} en V_{5b} . Deze schakeling werkt alleen, indien tussen de katode van V_{5b} en aarde een capaciteit is geschakeld.

In de getekende stand van S_2 werkt de zaagandgenerator dus niet en wordt het op de X-ingang aangesloten signaal aan V_{6a} toegevoerd.

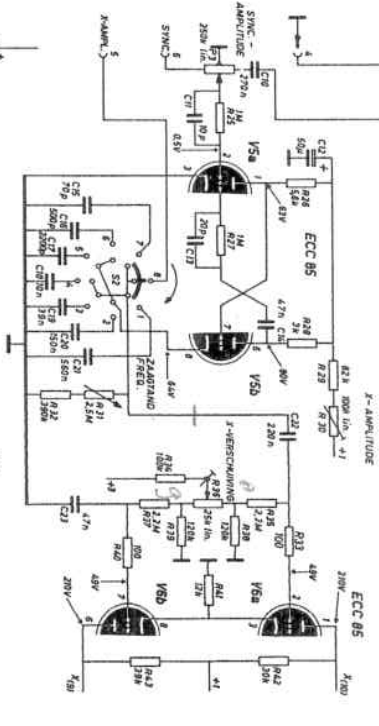

Fig. 2a. Andere uitvoering van de schakelaar in de zaagandgenerator

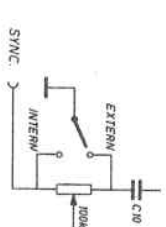

Fig. 2b. Andere uitvoering van het gedeelte voor de synchronisatie

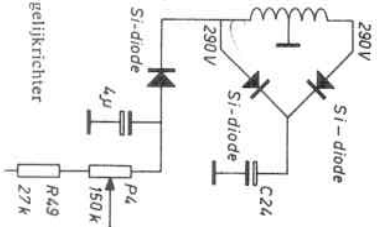

Fig. 2c. Andere uitvoering van de gelijkrichter

Behalve volgens de schakelaar in het schema kan de omschakeling ook worden bereikt met een 3×8 standen-schakelaar volgens fig. 2a.

De zaagandfrequentie wordt bepaald door de ingeschakelde capaciteit en door R_{31} . De generator wordt gesynchroniseerd op het stuurrooster van V_{5a} . Met R_{32} in de onderste stand wordt extern gesynchroniseerd. Met P_3 in de bovenste stand wordt intern gesynchroniseerd. De amplitude van het synchronisatiesignaal is afhankelijk van de stand van P_3 .

De potentimeter met middenafkapping kan worden vervangen door de schakeling volgens fig. 2b.

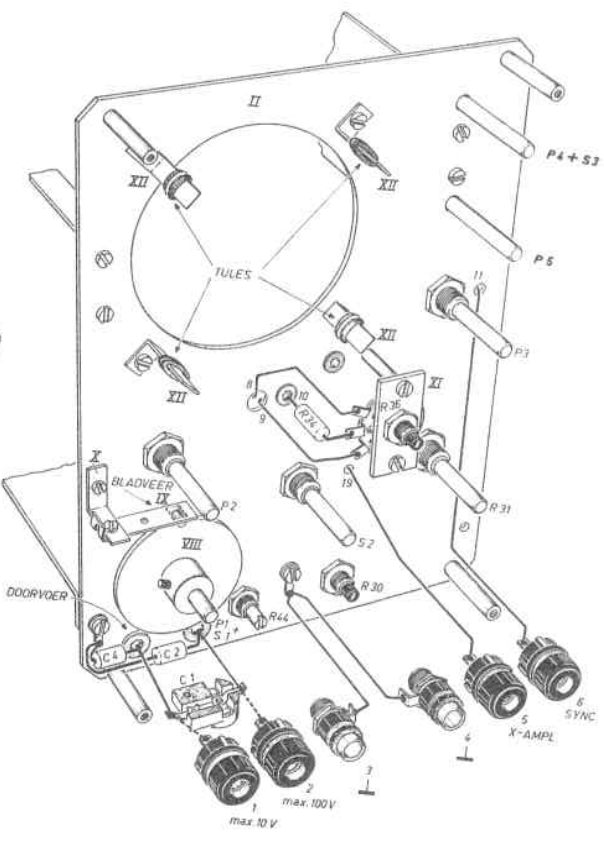
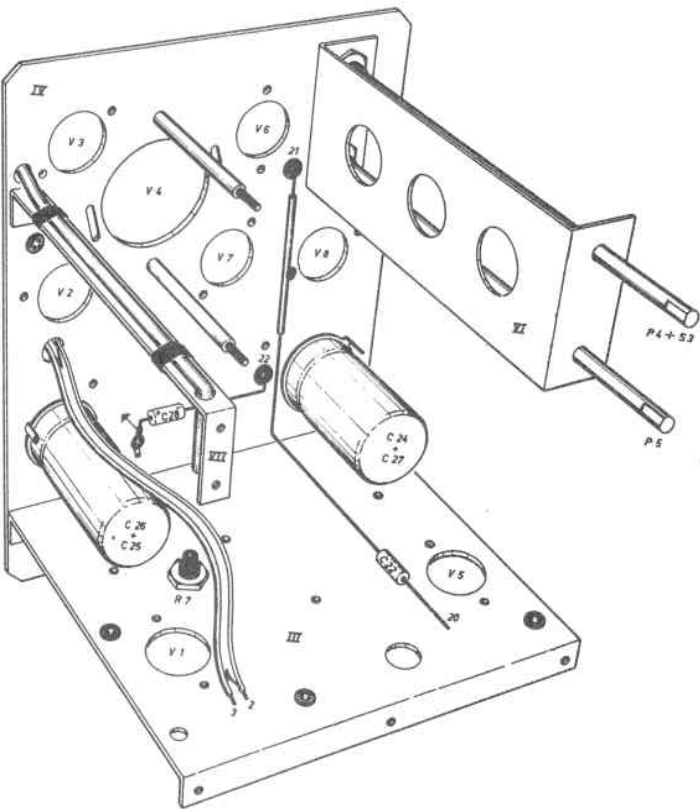

Fig. 3. Samenstelling van het chassis

De amplitude van het door de zaagandgenerator geleverde signaal wordt ingesteld met R_{50} .

9.3.3. De X-versterker

V_{05} en V_{06} verzorgen de fase-omkering en de versterking van het opgewekte zaagandsignaal of het extern toegevoerde signaal. Met R_{30} kan men het beeld horizontaal verschuiven.

9.3.4. Schakeling van de KSB

Om voldoende hoogspanning te krijgen wordt de katode aan -360 V gelegd. Met P_4 regelt men de spanning op g_1 tussen -370 en -470 V. Met P_4 wordt de helderheid op de juiste waarde ingesteld. Met P_5 wordt de spanning op g_2 en daarmee de scherpte ingesteld. R_{14} is een instelpotentmeter voor astigmatisme.

9.3.5. De voeding

De voedingstransformator bevat drie gloeidraadwikkelingen. V_{12} is een dubbel-fazige gelijkrichter, met behulp waarvan een ten opzichte van aarde positieve spanning van 305 V wordt opgewekt. De afgenomen stroom is ca. 60 mA. V_8 is een enkel-fazige gelijkrichter, met behulp waarvan negatieve spanning van -475 V wordt opgewekt. Voor de afvlakking van de hoogspanning zijn verschillende RC-filters ingeschakeld.

Opmerkingen:

- a. In de gelijkrichtschakeling kunnen in plaats van de buisdioden ook Si-dioden worden gebruikt. De spanning van deze dioden dient $2,8 \times$ de effectieve waarde van de gelijk te richten spanning te zijn. Bovendien kan men in plaats van de aangegeven transformator een type gebruiken, waarbij secundair 2×290 V of 2×300 V beschikbaar is. In dat geval dient men P_4 te verkleinen (fig. 2c).

9.4. OPSTELLING VAN DE ONDERDELEN

9.4.1. Plaatwerk

Uit fig. 3 blijkt de samenstelling van de chassisdelen, waarbij de achterplaat IV duidelijkheidshalve is weggelaten.

Het plaatwerk bestaat volgens fig. 4 hoofdzakelijk uit:

- a. Een frontplaat I (zie afb. 5).
  - b. Een voorplaat II. De frontplaat is door middel van vier bouten met afstandbussen met de voorplaat verbonden.
  - c. Een bodemplaat III. De bodemplaat is bevestigd aan voor- en achterplaat.
  - d. Een achterplaat IV.
  - e. Een steunplaat VI.
  - f. Een steunrail VIII.
- Achterplaat en voorplaat zijn dus op drie manieren met elkaar bevestigd, waardoor een mechanisch robuuste uitvoering wordt verkregen.

9.4.2. Frontplaat I

Op de frontplaat zijn de ingangsbussen bevestigd. Vanaf deze bussen lopen verbindingstraden en componenten naar de voorplaat II. Uit fig. 3 blijkt welke componenten tussen frontplaat en voorplaat zijn gemonteerd.

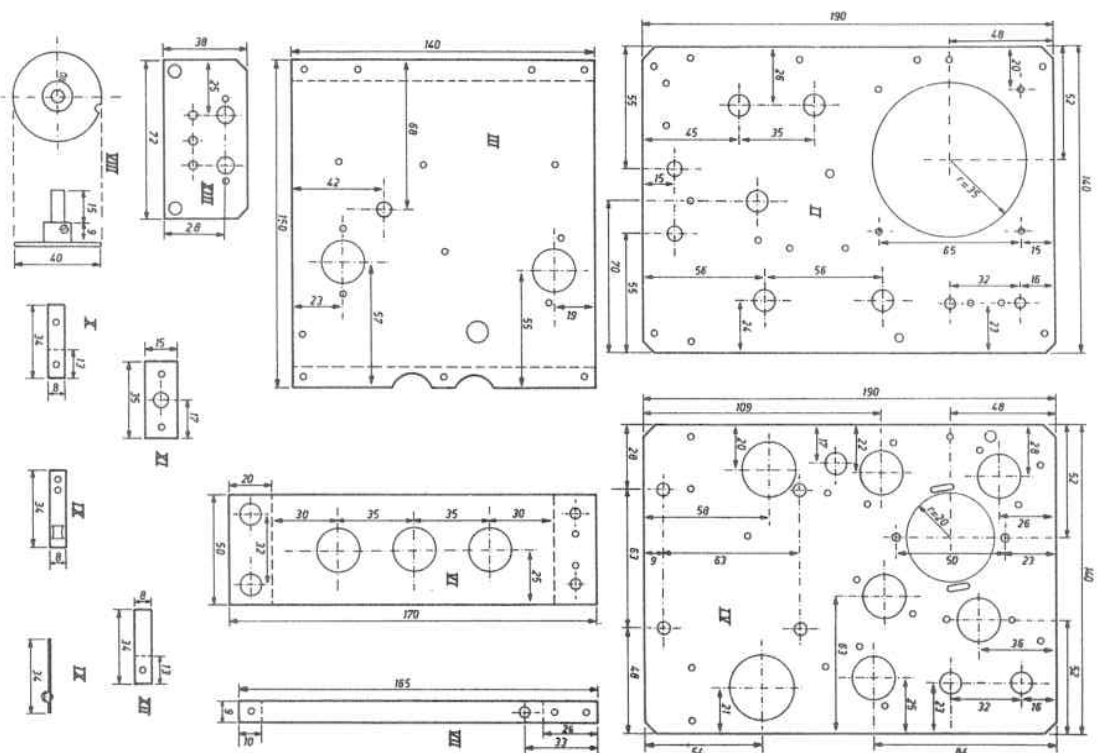

Fig. 4. De chassisdelen

9.4.3. Voorplaat II

Alle bedieningsorganen, uitgezonderd P_4 en P_5 , zijn op de voorplaat II bevestigd. De voorzijde van de beeldbuis wordt door rubbertules in de juiste stand gehouden.

Deze rubbertules zijn op hoeksteunen bevestigd, welke aan de voorplaat II zijn verbonden.

De bedrading van de achterzijde van de voorplaat volgt uit fig. 6.

9.4.4. De bodemplaat III

Op de bodemplaat zijn de buizen V_1 en V_5 gemonteerd (fig. 7). V_1 is dicht bij de verticale ingang geplaatst.

9.4.5. De achterplaat IV

Fig. 8 toont de montage van de achterzijde van de achterplaat. De transformator is aan de achterzijde met behulp van afstandsbouten gemonteerd.

9.5. AFREGELING

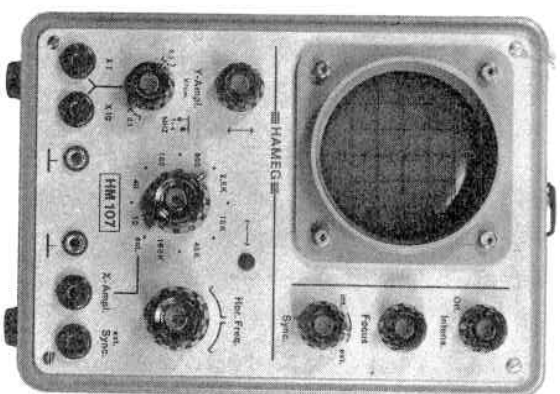
Met de draaiknop „INTENSITEIT” wordt het apparaat ingeschakeld. De spanningen moeten ongeveer gelijk zijn aan de in het schema vermelde waarden.

De in het schema aangegeven waarden zijn gemeten met een buisvoltmeter met een ingangswaarde van 10 $M\Omega/V$.

Daarbij hadden de potentiometers en schakelaars de volgende standen:

P_3 , P_4 , R_{31} , R_{30} en R_7 : alle rechtsom.

P_2 , R_{35} en P_4 zodanig instellen dat het beeldpunt in het midden van het scherm

Afb. 5. Voorzijde van de voorplaat

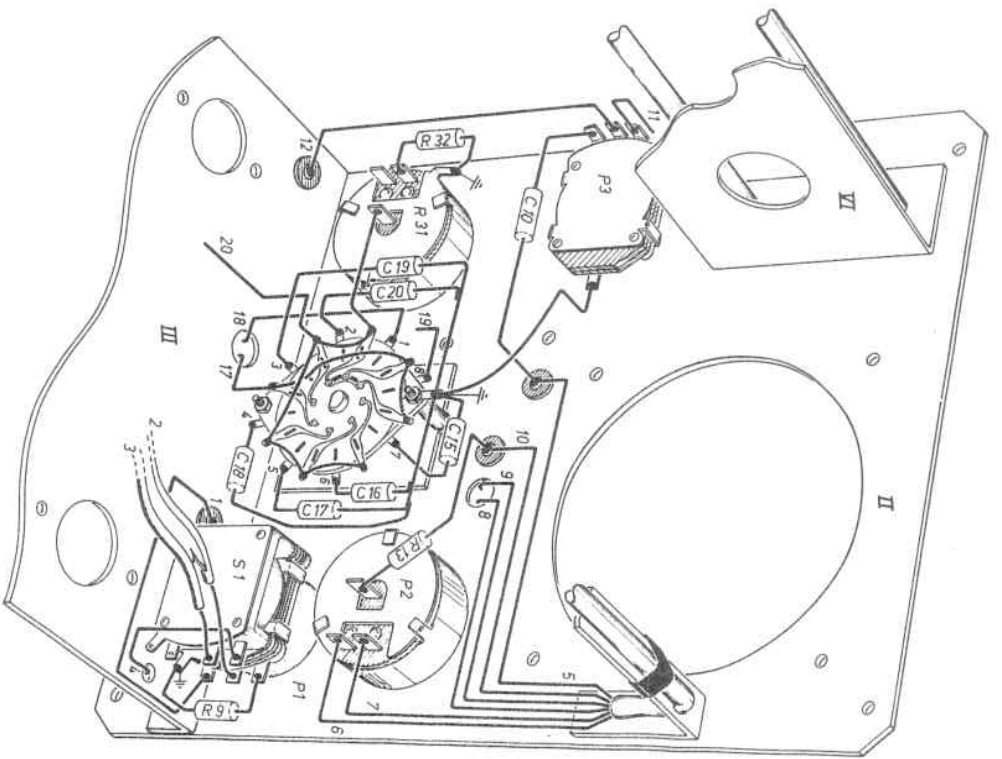

Fig. 6. Achterzijde van de voorplaat

komt. S_2 in de stand extern.
 S_1 open.

Alle overige potentiometers in de middenstand.
 De waarden die men weet zijn afhankelijk van de netspanning en de waarden van de gebruikte componenten. Daarom verdient het aanbeveling om, indien het apparaat goed functioneert, de gemeten spanningen te noteren.
 Hiervan kan men later bij eventuele reparaties profijt hebben. Ook de waarde van de netspanning wordt genoteerd.

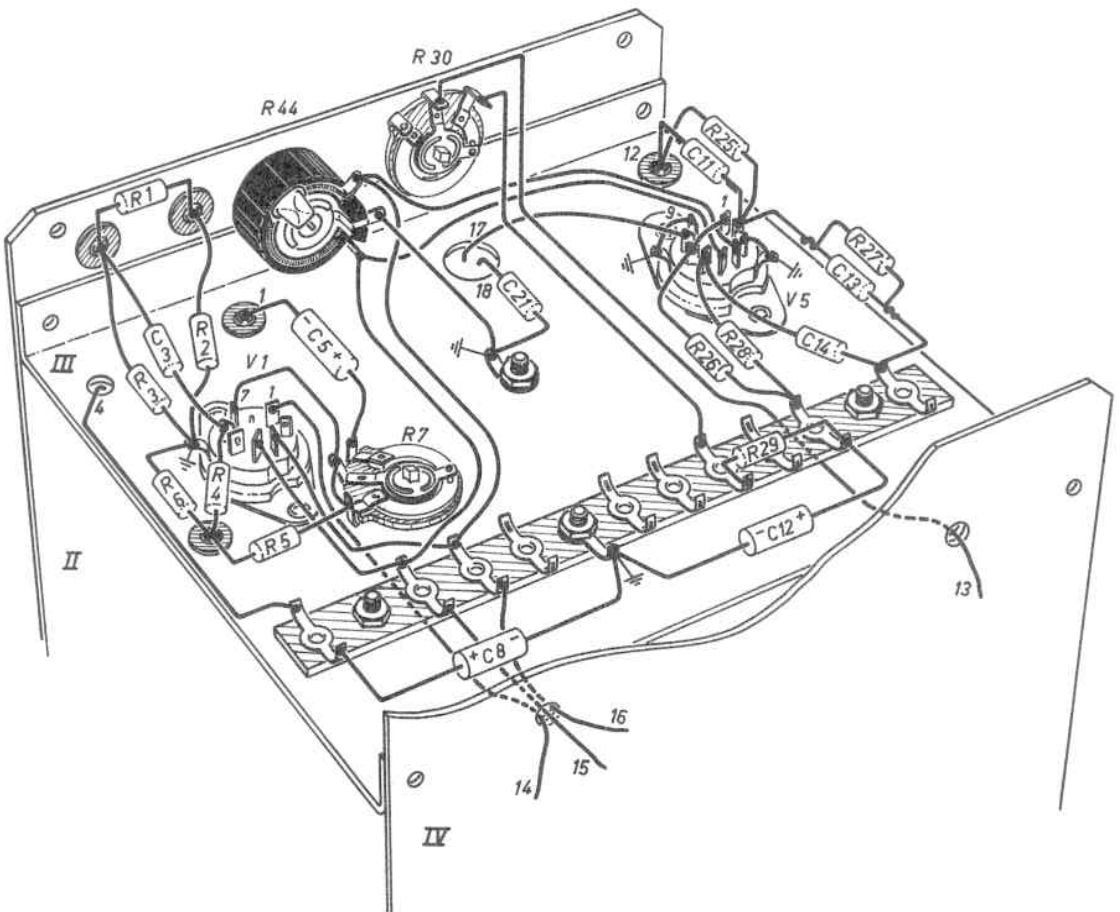

Fig. 7. Onderzijde van de bodemplaat

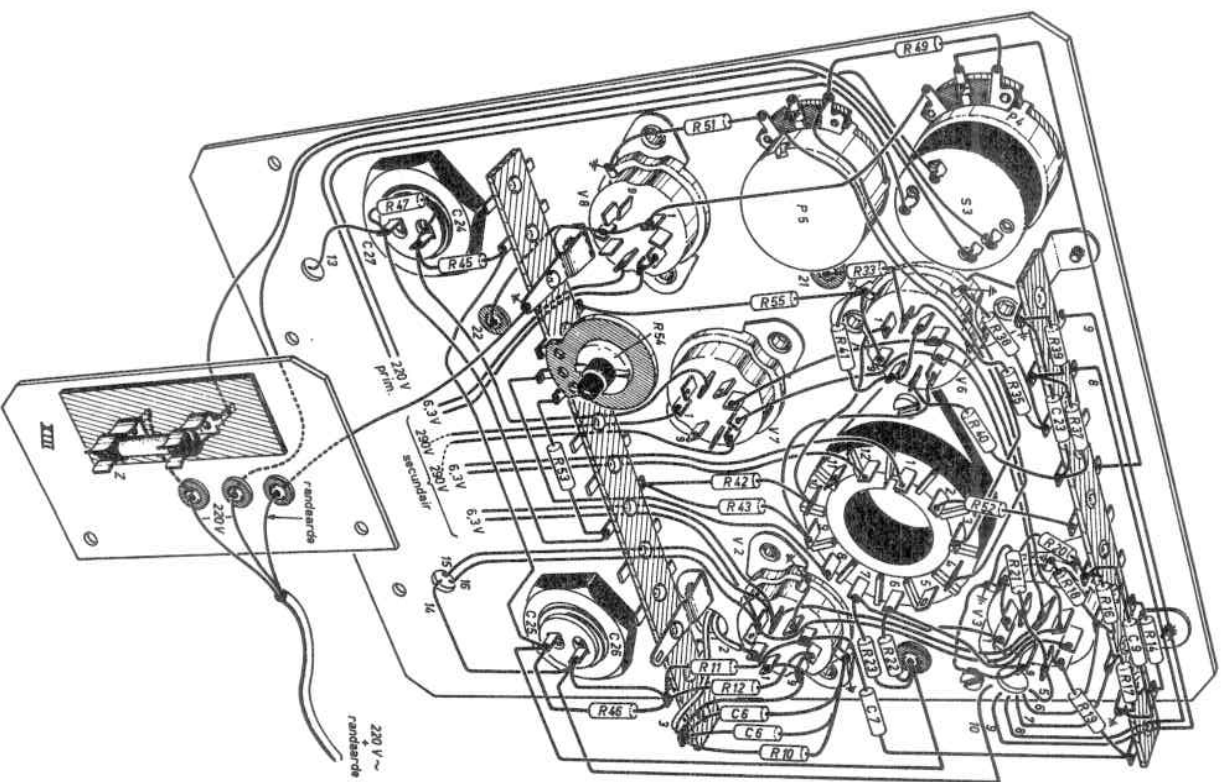

Fig. 8. Achterzijde van de achterplaat

Instelling R_{54}

De schakelaars en potentiometers staan in de hiervoor genoemde standen. P_1 (γ -amplitude) wordt linksom gedraaid. P_6 (focus) wordt zo ingesteld dat een vlek op het scherm ontstaat. R_{54} wordt nu zo ingesteld, dat deze vlek rond is. Nu kan men met de focusinstelling een scherpe beeldpunt en daarmee een scherp beeld verkrijgen.

Instelling R_{44}

De instelpotentiometer R_{44} is opgenomen om ook in de gevoeligste stand een bronvrij beeld te verkrijgen.

R_{44} bevindt zich achter bus 3. Met behulp van een kleine schroevendraaier wordt R_{44} zo ingesteld dat de amplitude van het bromsignaal minimaal is.

R_{44} wordt ingesteld met:

- Via het netsnoer gearde kast.
- P_1 rechtsom.
- S_1 in.

De instelling van R_{44} moet regelmatig gecontroleerd en, zondig, gecorrigeerd worden.

Instelling R_7

In de stand breedband (S_1 open) wordt P_1 rechtsom gedraaid (stand 0,1 V). Op bus 1 wordt een spanning van 300 mV (top-top) aangesloten. Deze spanning kan door deeling van een bekende spanning worden verkregen.

Men kan b.v. uitgaan van een bloksgfenerator (zie „TV-service“, blz. 148). Deze geeft een bloksparing af met een top-top waarde, die gelijk is aan de batterijspanning. Sluit men hierop een deler aan met een deeling van 1 : 30, dan heet men bij een batterijspanning van 9 V een bloksparing van 300 mV_{tt}. R_7 wordt bij 300 mV_{tt} zo ingesteld, dat de beeldhoogte 3 cm bedraagt.

Daarna draait men P_1 zo ver linksom (stand 0,3 V) dat de beeldamplitude 1 cm is. De schijf met de inkeping op de as van P_1 wordt nu zo ingesteld, dat in deze stand het nokje op de bladveer in de uitsparing van de schijf valt. Hiermee wordt bereikt, dat in twee standen van R_7 de gevoeligheid bekend is en met behulp van de beeldamplitude de ingangsspanning kan worden berekend.

Instelling R_{50}

Met R_{50} wordt de beeldbreedte ingesteld. R_{50} bevindt zich achter de rechter aardbus en wordt ingesteld met werkende zaagandgenerator. Men stelt de beeldbreedte naar wens in.

De frequentie van de zaagandgenerator is afhankelijk van de stand van R_{50} .

Instelling C_1

Achter de frontplaat bij bus 1 bevindt zich een keramische trimmer, waarmee de ingangsvrzwaker frequentie-gecompenseerd wordt.

C_1 wordt als volgt ingesteld: Aan de ingang wordt een bloksparing van ca. 4 kHz toegevoerd. Deze bloksparing kan men met behulp van een multivibrator opwekken. C_1 wordt zo ingesteld dat het beeld bij gebruik van de 100 V-ingang hetzelfde is als bij gebruik van de 10 V-ingang. In afgeronde toestand is C_1 vrijwel geheel uitgedraaid. (Zie eveneens Leerboek Electronica deel 2, blz. 65 t/m 69.)

9.6. SPANNING METEN MET DE HM107

9.6.1. De Y-versterker

Om oversturing van de Y-versterker te voorkomen, worden signalen van onbekende amplitude op bus 2 aangesloten. Wanneer met P_1 (Y-amplitude) geen beeld van voldoende hoogte wordt verkregen sluit men het signaal aan op bus 1. Bij spanningen groter dan 100 V moet een meekop (HZ10) worden gebruikt. Deze meekop bestaat uit een parallelschakeling van een trimmer en een weerstand (9 M Ω). De trimmer wordt op dezelfde wijze afgeregeld als C_1 . Ook bij het meten van lage spanningen is het aan te raden de meekop te gebruiken. De op het meetobject uitgeoefende belasting is dan veel geringer.

Wanneer bij de meting van kleine signalen geen voldoende beeldamplitude wordt verkregen, sluit men S_2 . De versterking wordt dan ca. $5 \times$ groter. Is de ingangsspanning voldoende groot, dan laat men S_1 open.

9.6.2. Instelling zaagfrequentiegenerator

Om de spanning te kunnen meten moet de zaagfrequentiegenerator een afbuigspanning van de juiste frequentie leveren en juist gesynchroniseerd worden.

De zaagfrequentiegenerator wordt grof met S_2 ingesteld. De getallen aan weerszijden van een bepaalde stand geven het frequentiebereik voor die stand aan. De juiste frequentie in dit bereik wordt met R_{41} ingesteld.

Is de frequentie van het weer te geven signaal bekend dan kan men de juiste stand van S_2 als volgt bepalen. Wil men één periode zichtbaar maken dan moet de zaagfrequentie gelijk zijn aan de frequentie van het weer te geven signaal. Wil men twee perioden zichtbaar maken dan moet de zaagfrequentie de helft zijn van het weer te geven signaal, enz.

De zaagfrequentiegenerator en de synchronisatie worden als volgt ingesteld:

P_1 (Y-amplitude) wordt zo ingesteld dat de beeldhoogte 3 cm bedraagt.

P_3 wordt in de middenstand geplaatst.

Daarna stelt men S_2 en R_{41} (HOR FREQ) zo in, dat het gewenste aantal perioden ontstaat en dat het beeld langzaam naar links loopt.

Daarna zet men met P_3 (Sync.) het beeld stil. Het is aan te raden P_3 zo in te stellen dat de synchronisatie niet te strak is. Dit om vervorming te voorkomen. Indien men extern wil synchroniseren wordt het synchronisatiesignaal aan bus 6 toegevoerd. Het synchronisatiesignaal mag maximaal een amplitude van 10 V hebben.

9.6.3. Bepaling van de top-top waarde van het ingangssignaal

De top-top waarde van het ingangssignaal kan worden gemeten indien P_1 in de standen 0,1 V of 0,3 V staat.

De top-top waarde vindt men uit:

verzwakking ingangsbuis $\times$ stand $P_3 \times$ beeldhoogte.

Gegeven: Signaal aangesloten op bus 2 ($\times$ 10).

Voorbeeld 1

P_1 in stand 0,1 V/cm.

Beeldhoogte 3,5 cm.

Bereken: Top-top waarde ingangsspanning.

Oplossing: De top-top waarde is:

$10 \times 0,1 \text{ V/cm} \times 3,5 \text{ cm} = 3,5 \text{ V}$.

Gegeven: Signaal aangesloten op bus 1 ($\times$ 1).

Voorbeeld 2

P_1 in stand 0,3 V/cm.

Beeldhoogte 2 cm.

Bereken: Top-top waarde ingangsspanning.

Oplossing: De top-top waarde is:

$1 \times 0,3 \text{ V/cm} \times 2 \text{ cm} = 0,6 \text{ V}$.

Van sinusvormige spanningen vindt men de effectieve waarde door de top-top waarde door 2,8 te delen.

9.6.4. Horizontale afbuiging met extern signaal

Het signaal (maximaal 7 V) wordt op bus 5 aangesloten. R_{41} (HOR FREQ) wordt linksom gedraaid. S_2 wordt in de stand extern geplaatst.

De amplitude moet uitwendig op de juiste waarde worden ingesteld.

9.7. INVLOED VAN BUIZENVERWIJSELING

Bij de verwisseling van buizen kunnen bepaalde veranderingen optreden, die als volgt verholpen kunnen worden:

Bus	Mogelijke verandering	Remedie
V_1 (ECC92)	Bromniveau sterker Microfonie	R_{44} corrigeren V_1 verwisselen
V_2 (EF184)	Bromniveau sterker Vermindering in versterking Microfonie	R_{44} corrigeren V_1 verwisselen
V_3 (ECC85)	Overtrillen sterker Afname versterking voor de hoge frequenties Asymmetrische verticale beeldinstelling	V_3 verwisselen of C_6 verkleinen V_3 verwisselen of C_6 vergroten V_3 verwisselen
V_5 (ECC85)	Kleinere zaagfrequentie Verandering in de zaagfrequentie	V_4 verwisselen of R_{30} naregelen Bij grote variatie V_4 verwisselen
V_6 (ECC85)	Kleinere afbuigamplitude Asymmetrische horizontale beeldinstelling	V_6 verwisselen of R_{30} naregelen V_6 verwisselen
V_4		V_4 verwisselen

9.8. VERWISSELEN VAN DE KATODESTRALBUIJS

Men schroeft de kap van de frontplaat en trekt de KSB naar voren. Bij verandering door een nieuwe buis kan het nodig blijken de voet van de KSB iets te verdraaien. Daartoe maakt men de schroeven op de achterplaat los. Men brengt de KSB in die stand waarbij het beeld horizontaal staat.

SCHAKELINGEN

10.1. INLEIDING

In dit hoofdstuk zijn een aantal veel gevraagde schema's bijeengebracht, die kunnen dienen als uitgangspunt voor het ontwerpen van meetinstrumenten.

10.2. FREQUENTIEMETER VAN 0...100 KHZ

De meter heeft een lineaire schaal. Met R_1 wordt bij afwezigheid van signaal de collectorspanning ingesteld op $-4,5$ V.

Met R_2 wordt het instrument geïjkt.

De ingangsspanning moet groter zijn dan 500 mV_{eff}.

Indien men $C = 100$ pF vergroot, wordt het bereik evenredig kleiner.

Met $C = 1000$ pF heeft men dus een bereik van 0...10 KHz.

De transistor kan van een willekeurig type zijn.

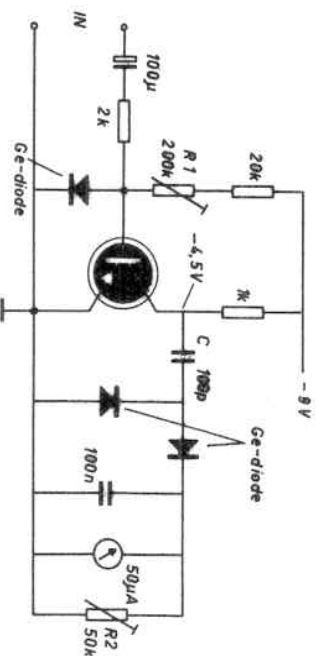

Fig. 1.

10.3. LAAGFREQUENT MILLIVOLTMETER

De schakeling

Het in fig. 2 getekende schema toont dat de millivoltmeter bestaat uit een twee-traps versterker met ECC81, waarvan de eerste trap als spanningsversterker dienst doet, de tweede trap als stroomversterker. De indicatie gebeurt met een wisselstroommeter, bestaande uit een gelijkrichterschakeling en micro-ampèremeter tussen de anode van V_{1b} en de katode van V_{1a} . Een dergelijke schakeling, gebaseerd op het Ballantine-principe, vinden we in de meeste l.f. buisvoltmeters toegepast, zij het met andere buizen (r.f. pentode en high- μ triode).

Weerstanden R_1 t/m R_5 maken, tezamen met schakelaar S_1 de spanningsdeeler-schakeling. Gebruik géén draadgewonden weerstanden, daar anders resonanties in het hoge frequentiegebied het gevolg kunnen zijn. Een keramisch schakeldek is te prefereren om kruipstromen te voorkomen. Neem liefst 1% opgedamppte